tezkire
Sayı: 75-76 Ocak | Haziran 2021

DÖRT MEVSİM BİR BAHAR ARAP DEVRİMLERİ

Tezkire Sayı 72 Nisan-Mayıs-Haziran

Birinci Meclisin Yüzüncü Yılı
Yasin Aktay - Ayasofya, Dünyamızın Aynası / **Aydın Aktay** - "Anne with an E" ile Netflix'in Kısık Ateşinde Kaynamak / **Caner Arabacı** - Birinci Meclis Dönemi İstiklal Mahkemeleri (1920-1923) / **Ahmet Atalay** - Yüzüncü Yılında: İlk Meclise Katılan Konyalı Mebuslar ve Faaliyetleri / **İbrahim Kaygusuz** - Yerelden Ulusala Doğru Evrilen Anadolu Mücadelesi ve Birinci Meclisin Toplumsal Tabanı / **Mehmet Veysel Karataş** - Birinci Meclisin Siyasal Mirası / **Alperen Karapınar** - *İslâm ve Sekülerleşmenin Kaynakları* / **Sedef Açıkgöz** - *Duino Ağıtları ile Bir Meleğin Yakarışı - Dualar / Adlı Yapıtlarda Melek İmgesi* / **Ömür Nihal Karaarslan** - Kent Sosyolojisi Literatürüne Özgün / Bir Katkı: *Kenti Dinlemek* / **Ümit Çalışkan** - *Devlet*

Tezkire Sayı 73 Temmuz-Ağustos-Eylül

Şiddet Solun Afyonu
Yasin Aktay - Şiddet Yönetimi, Etnik Milliyetçilik ve Kürt Sorunu / **Ertuğrul Başer** - Şiddet Ülkesinden Çıkış / **M. Veysel Karataş** - Türk Solunun Son Ha(ya)leti /**Ata Demir** - Jean-Luc Nancy Felsefesinde Özgürlük, Ontoloji ve Şiddet / **Mehmet Birekul** - Müzik, Ritüel ve Estetize Edilen Şiddet: Grup Yorum'un "İlle Kavga" Albümü Özelinde Bir İnceleme / **Aydın Aktay** - Aydınlanmacı Öfkeden Solcu Şiddete Türk Solunun Şiddete Meylinin İdeolojik ve Psikolojik Kökenleri / **Fatih Sevgili** - Türkiye'de Sol ve Şiddet: Devrimci Sol ve PKK Örneği / **Yasin Aktay** - Bir Hak Arama Yöntemi Olarak Şiddet (İhkak-ı Hak) / **Aytekin Yılmaz ile Söyleşen Bekir Cantemir ve Erdal Kurgan** Yaşam için "Devrimci Şiddet" ve Solun Che Guevara Büyüsü / **Yasin Aktay ile Söyleşen Beyza Güdücü** Solu İslam'a Davet Eden Kitap: *İslam ve Solun Soykütüğü* Kitabı Üzerine

Tezkire Sayı 74 Ekim-Kasım-Aralık

Toplumsal Cinsiyet
Yasin Aktay - İstanbul Sözleşmesi Bağlamında: Yasalar, Yorumları, Uygulamaları ve Etkileri / **Merve Koç** - "Bir Başkadır Dizisi"nde Dindarlık Algısı ve Müslüman Kadın Kimliği / **Murat Güzel** - Müslüman Kadınların Kimliği ve Ötekilik / **Sevim Atila Demir** - Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Dışlanma ve Dezavantajlılık / **Burcu Güler** - Toplumsal Cinsiyet ve Fark: Deleuzyen Düşüncede Kadın-Oluş / **Handan Akyiğit** - Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Söylemi: Epistemik Yanılsamalar ve Yapısal Mistifikasyonlar / **Rukiye Geçer** - Ev İçinde Asli, Kamusallığı Tali Bir Aktör Olarak Ev Kadını / **Batuhan Parmaksız & Bengü Öztan** - Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Türkiye'de İslami Feminizm ve Havle Kadın Derneği / **Mücahit Gültekin** - Feminizm'in Queer Sınavı: Kadın Yoksa Feminizm Var mı? **Aydın Aktay** - İstanbul Sözleşmesinin Akıbeti Ne Olacak? / **Buşra Çelik** - İstanbul Sözleşmesi Bağlamında İslamcı Kadınların Görüşlerine Dair Bir Değerlendirme / **Ömer Obuz** - Bir Dolandırıcıya Biçilen Toplumsal Roller: Eyüplü Halit Portresi / **Alev Erkilet** ile Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları Üzerine / **Ayşe Nur Leblebicier** - *Müslüman Kadının Kurtarılmaya İhtiyacı Var Mı?* Lila Abu-Lughod / **Abdülkerim Altun** - *Çöz(ül)en Cinsiyet* - Judith Butler **Pınar Ebe Güzgü** - *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler; Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset* - Cynthia Enloe / **Merve Çağlayan** - *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* - Friedrich Engels / **Abdulkadir Öncel** - *Biyoloji Biliminden Toplumsal Dünyaya Bakmak: Bir Bilim Sosyolojisi Çalışması* - Öğütle V. S., Açık-Turğuter E. and Banguoğlu T.

tezkiredergisi.org
tezkiredergisi
tezkiredergisi
tezkire.dergisi

ISSN 1302-7875
9 771302 787722 75-76

30 TL.

tezkire | DÖRT MEVSİM BİR BAHAR ARAP DEVRİMLERİ | Sayı: 75-76 Ocak | Haziran 2021

tezkire
Düşünce - Siyaset - Sosyal Bilim

Yıl: 30
Sayı: 75-76 Ocak | Haziran 2021

DÖRT MEVSİM BİR BAHAR ARAP DEVRİMLERİ

Gündem
Yasin AKTAY - Beklenen Devrim, Yaşanan Gerçek: Arap Baharında On Yılın Bilançosu
Gökhan BOZBAŞ - Arap Baharı Sonrasında Mısır Dış Politikasında Filistin

Arap Baharı ve Devrimleri
Berker YALDIZ - Suriye'de Arap Baharını Anlamlandırmak: "Kurumsallaşmış Sosyal Bölünme" ve Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Yükselişi
Ayşe Nur LEBLEBİCİER - Arap Baharının Kadınları: Mısır ve Yemen
Maşallah NAR - İki Aşırılık Arasında Sıkışan Bir Devrim: Yemen
Hamdullah BAYCAR & Emrah ATAR - İngiltere'nin Pragmatik Arap Baharı Politikası: Bahreyn Vaka Analizi
Hamza YURTERİ & Ömer Faruk UĞURLU - İslamcılığın Değişen Teopolitik Söylemi: Arap Baharı Sürecinde Raşid El-Gannuşi
Ufuk Necat TAŞÇI - Batı'nın Başarısız Libya İmtihanı: Seküler Bir Askeri Diktatörü Proxy'den Surrogate'ye Evriltmek
Salman SAYYID – "İslâm Devleti" Sonrası Siyasal İslâm

Söyleşi
Wadah KHANFAR ile Söylesen Çağla NARİN
Karşı Devrimler Devrimin Gerekçelerini Bitiremedi

Kitap İncelemesi & Tanıtım ve Değini
Adem MENEKŞEOĞLU - *Aşiretler ve İktidar Orta Doğu'da Etnisite ve Milliyetçilik* Hosham Dawod & Faleh A. Cabbar
Sinem KAYA - *Orta Doğu'da Modernleşme ve İslamî Hareketler* - Alev Erkilet
Fatih AKYÜZ - *Tunus Devrimi ve Nahda Hareketi: Anılar ve Belgelerle Bir İslamî Hareketin Anatomisi* - Ahmet Gökçen
Akif Emirhan AKYEL - *Vatan Terbiyesi* - Riem Spielhaus & Ahmad Shehata

tezkire 30 YILINDA

tezkire

Düşünce - Siyaset - Sosyal Bilim

Dört Mevsim Bir Bahar
Arap Devrimleri

Ocak - Haziran 2021
Yıl: 30 - Sayı: 75-76

tezkire

tezkire
Düşünce - Siyaset - Sosyal Bilim

ISSN: 1302-7875
Üç Aylık, Akademik, Hakemli dergi

Tezkire Yayınları Adına Sahibi
Ömer ARLI

Genel Yayın Yönetmeni
Yunus BADAM

Yazı İşleri Müdürü
Yunus MUCAN

Editör
Maşallah NAR

Yayın Asistanı
Ferhat İMER

Yayın Kurulu
Yasin AKTAY, Mehmet Veysel KARATAŞ,
Aydın AKTAY, Necdet SUBAŞI,
Mahmut Hakkı AKIN, Yunus ŞAHBAZ,
Murat GÜZEL, Faruk KARAARSLAN,
Ramazan YELKEN, Mehmet Ali AYDEMİR,
Mustafa Kemal ŞAN, Bekir CANTEMİR,
Halil PEÇE, Nurettin KALKAN,
Mesut Emre BALCI, Mustafa BAŞKARA

Yönetim Yeri
1071 Usta Plaza - Kızılırmak Mah.
1443. Cad. No:25/A Kat:26 No:169
Çukurambar - Çankaya - Ankara - 06510

Alemdar Mah.
Çatalçeşme Sk. No:42/2
Cağaloğlu/İstanbul
(0212) 514 82 93

Baskı
Topaloğlu Matbaa
Sertifika No: 44504
Cilt: Göksu Cilt

Baskı Tarihi: 2021
Yıllık Abonelik Bedeli
Bireysel Abonelik: 100 TL
Kurumsal Abonelik: 200 TL

www.tezkiredergisi.org
tezkiredergisi@gmail.com

tezkire'nin temel amacı genel olarak sosyal bilimler, özel olarak siyaset bilimi alanlarından bilim insanlarının düşüncelerini ve araştırmalarını paylaştıkları bir platform olmaktır. Bu çerçevede araştırma, inceleme, eleştiri ve benzeri özgün yazılara yer verilir. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Yayımlanmış yazıların yayım hakları tezkire'ye aittir. Yayımlanmak üzere gönderilen çalışmalar öncelikle yayın kurulu tarafından amaç, konu, içerik, sunuş tarzı ve yazım kurallarına uygunluk yönlerinden incelenir. Uygun bulunan yazılar değerlendirilmek üzere bu alanda uzman iki hakeme gönderilir. Görüş ayrılığı söz konusu olursa üçüncü bir hakemin daha görüşüne başvurulur. Hakem raporlarının olumlu olması durumunda yazı, yayım programına alınır.

Hakem raporları gizlidir. Dergiye gönderilecek yazılar A4 boyutlarındaki kâğıda üst, alt, sağ ve sol boşluk 2.5 cm bırakılarak 1.5 satır aralıklı, iki yana dayalı, satır sonu tirelemesiz ve 10 punto Times New Roman yazı karakteri kullanılarak yazılmalıdır. Çalışmanın MS Word ile yazılmış bir kopyasının tezkiredergisi@gmail.com e-posta adresine ekli dosya olarak gönderilmesi editoryal sürecin başlaması için yeterlidir.

Yazar/lar/dan ayrıca tümünün imzasını taşıyan bir telif devir mektubunu yayımcıya posta, faks veya e-posta eklentisi ile göndermeleri beklenir. Eğer çalışma birden çok yazarlı ise makalelerde editoryal yazışmanın kiminle yapılacağı da belirtilmelidir.

Gönderilen çalışmaların aşağıdaki bölümleri içermesi gerekir:

- Türkçe başlık
- Yazarın/yazarların tam adları ve unvanları
- Yazar/yazarlar hakkında bilgi (çalıştıkları kurumlar, adres, telefon, faks ve elektronik posta bilgileri, çalışma ve ilgi alanları, yayınlarından seçmeler)
- Türkçe özet (150-200 kelime arası)
- Anahtar kelimeler (3-5 kelime arası)
- İngilizce özet (150-200 kelime arası)
- İngilizce anahtar kelimeler (3-5 kelime arası)

Bu Sayıda...

Dört Mevsim Bir Bahar
"Arap Devrimlerinin 10. Yılı" Münasebetiyle

Arap Baharı kavramsallaştırması 1848'de Avrupa'da baş gösteren ve "Halkların Baharı" olarak adlandırılan toplumsal hareketlere ve 1948 yılında Doğu Avrupa'da gelişen ve *Prag Baharı* gibi isimlerle anılan demokrasi yanlısı hareketlere atıfla ilk önce Batılı çevreler tarafından kullanıldı. Uzun süredir Arap ülkelerini yöneten yerleşik diktatörlerin ve rejimlerin devrilmesini talep eden bu sokak hareketlerinin ortaya çıkışlarını tetikleyen sebepler büyük ölçüde aynıydı. Nüfusunun çoğunluğu gençlerden oluşan bu ülkelerde yoksulluk, işsizlik, gelir adaletsizliği, adam kayırma, yolsuzluk gibi müşterek sorunlar öne çıkıyordu. Öte yandan fikir ve düşünce özgürlüğü ile ilgili kısıtlar ve genellikle buna eşlik eden baskı ve şiddet de yine bu ülkelerdeki ortak problemler arasındaydı. Elbette bu benzerliklerle beraber Arap Baharı tecrübelerinin farklı şekilde seyretmesine ya da sonuçlanmasına etki eden bazı müstakil dinamikler de bulunuyordu. Örneğin Suriye ve Yemen'de mezhep faktörü devrimin seyrini ve aktörlerini tayin eden önemli bir muharrik durumundayken, Libya gibi ülkelerde ise ülke sosyolojisini şekillendiren kabilecilik başat aktör rolündeydi.

Arap Baharı ilk patlak verdiğinde en çok dillendirilen hususiyetlerin başında bu hareketlerin ortaya çıkış şekli ve zamanlaması geliyordu. Bölgeyi araştıran ve takip eden birçok akademisyen ve gazeteci, Arap Baharının onlar için öngörülemeyen, sürpriz bir durum olduğunu ifade ediyordu. Arap Baharını öngörülemez olarak görmeleri, bu hareketlerin ortaya çıkışını tetikleyen sebep ve dinamikleri bilmemelerinden ya da yadsımalarından kaynaklanmıyordu. Ancak hiç kimse halkların mevcut rejimlere dair öfke ve hoşnutsuzluklarının Tunus'un görece küçük bir şehrinde yaşanan bir hadiseyle böylesine geniş bir coğrafyayı etkisi altına alan büyük bir patlamaya sebep olabileceğini tahmin edememişti. Keza bu tarihe kadar, halklarını güvenlik ve istihbarat aygıtlarını etkin şekilde kullanarak şiddet ve baskı ile kontrol eden bu rejimlerin ördüğü yüksek ve kalın korku duvarlarının halklar tarafından aşılabileceği ve bu denli güçlü sokak gösterilerinin ortaya

çıkabileceği çok az kişinin tahmin edebileceği bir durumdu. Ancak dahili dinamiklerin farkında olan herkes halkların sabrının artık tükenme noktasına geldiğinin farkındaydı. Arap Baharı olaylarının başlamasından çok önce bu rejimlerin artık sürdürülebilir olmaktan çıktığının farkında olan kişilerden biri Tunuslu akademisyen Larbi Sadıki'ydi. Arap ülkelerinin demokratikleşme serüvenine konsantre olan Sadıki, 2002'de kaleme aldığı ve Tunus'taki rejimi tahlil eden yazısında Bin Ali rejimin kısa bir süre içinde gücünün zirvesine ulaşacağını ve ardından halk kaynaklı bir çöküşün geleceğini öngörüyordu. Keza Iraklı yazar İbrahim Saif de 2008 yılında kaleme aldığı makalesinde Arap toplumlarını şamil bir tepki hareketinin ortaya çıkabileceğine işaret etmişti. Bu spesifik tahminlerin yanı sıra kısaca ODKA (Orta Doğu Kuzey Afrika) olarak isimlendirilen Arap Baharı ülkelerinin içinde bulunduğu politik, ekonomik ve sosyal şartların mahiyetine vakıf olan birçok kişi toplumsal rıza üretmekten çok uzak düşmüş bu diktatoryal rejimlerin sonunun yaklaştığını tahmin edebiliyordu. Ancak bütün bu ülkelerin en önemli müştereği konumundaki gaddar ve müteyakkız güvenlik ve istihbarat aygıtları ortaya çıkması muhtemel bir halk hareketinin kanlı sonuçları olabileceğini de işin bidayetinde telmih ediyordu. Geçmişte bu ülkelerin çoğunda cereyan eden halk hareketlerinin bastırılma şekli de esasen ortaya çıkması muhtemel durumlara dair önemli bir referans noktası durumundaydı.

Arap Baharı olaylarının teorik olarak nasıl bir çerçevede ele alınması gerektiği de hala tartışılmaya devam eden önemli bir meseledir. Arap Baharı, bazı ülkelerde müstebit rejimlerin başı konumundaki diktatörleri devirmeye muvaffak olsa da devrimin nispeten de olsa başarılı addedildiği Tunus dahil hiçbir ülkede sistemik ve yapısal bir değişim yaratmaya muktedir olamadı. Diktatörlerin genellikle büyük çaplı dış desteklerle koltuklarını korumayı başardıkları Suriye gibi ülkelerde ise durum çok daha vahim bir hal arz ediyor. Arap Baharını tek bir teorik çerçevede değerlendirmeyi neredeyse imkânsız hale getiren bu oldukça kaotik ve karmaşık durum hala cariyken, ODKA ülkelerinde yaşanan toplumsal hareketler nasıl tanımlanmalı? Kimmel'in devrime yönelttiği 5 soru nazarı itibara alındığında, Arap Baharının özellikle yarattığı sonuçlar bakımından mütekamil bir devrim vasfı arz etmekten uzak olduğu ortaya çıkıyor. Bu durum Arap Baharının sonuçları itibariyle tamamlanmış bir devrim olmaktan ziyade, çeşitli tazyik ve operasyonlarla kesintiye uğramış olsa da yol almaya devam eden zinde bir devrimsel durum olarak nitelenmesini daha makul hale getirmektedir. Herkesin Arap Baharı serüveninin bittiğine hükmettiği bir

anda Cezayir ve Sudan patlak veren ve Abdulaziz Buteflika ile Ömer Beşir'in devrilmesine yol açan sokak protestoları, Arap Baharının devrimsel bir durum olarak hala canlı olduğuna delalet eden önemli bir göstergedir.

Arap Baharını teorik zeminde tartışma konusu yapan hususiyetlerden biri de dünya demokrasi tarihi içerisinde nasıl bir yer işgal etmesi gerektiğiyle ilgiliydi. Bazı uzmanlar Arap Baharını Huntington'un tasnif ettiği 3 demokrasi dalgasının sonuncusunun bir uzantısı ya da dördüncü bir demokrasi dalgası olarak niteleme eğilimindeyken, Fukuyama'nın başı çektiği grup ise Arap Baharını 18. ve 19. yüzyılda Batı'da cereyan eden devrimlerle ilişkilendirmeyi seçmişlerdir. Doğrusu devrimlerin seyri ve karşı karşıya olunan istibdat rejimlerinin keyfiyeti düşünüldüğünde Arap Baharını demokratik dönüşümü doğrudan mümkün kılacak bir merhale olarak tanımlamak oldukça güçtür. Arap dünyasının uzun yüzyıllar boyunca biriktirdiği ve nihai olarak post-kolonyal dönemde tesis edilen mevcut istibdat rejimlerinde düğümlenen sorunların kısa süre içerisinde olgun bir demokrasiye geçişle sonuçlanmasını beklemek fazlasıyla iyimser bir tutumdur. Bu vesileyle Fukuyama ve takipçilerinin yorumu, gelinen noktada Arap Baharını tanımlamak için daha isabetli ve tutarlı bir yorum gibi görünmektedir.

Müslümanlar ve Arap Baharı

10. ve 11. yüzyılın kaotik atmosferinde yaşayan Müslüman fakihler, Hulefa-i Raşidin döneminde yaşanan kanlı iç savaşların da tesiriyle, Müslüman cemaatinin varlık ve birliğini onu yönetenlerin meşruiyetinden öncelikli bir hususiyet olarak gördüler. Bu sebeple Gazali de dahil olmak üzere Mâverdî ve Cüveynî gibi birçok önemli ehli sünnet alimi, "Zalim bir sultan devam eden bir fitneden daha hayırlıdır" cümlesinde formüle edilmiş bir içtihat ürettiler. O günün şartlarında özellikle Abbasi hilafetini kurtarmaya matuf olarak üretilen bu içtihat, uzun bir süre Müslümanların onları yöneten kişilerin ehliyet ve meşruiyetlerini sorgulamalarını engelleyen zihinsel bir bariyer vazifesi gördü. Çünkü bu içtihat ne Müslümanların siyasi varlık ve birliğini korumaya yaradı ne de Müslümanları yönetenlerin meşruiyet ve ehliyetini sorgulayan bir toplumun neşvünema bulmasına izin verdi. Bu geçmiş tecrübenin farkında olan modern dönem İslamcıları, ilk iş onları idare eden hakimlerin İslam'la olan bağını ve dolayısıyla meşruiyetini sorgulama yoluna gittiler. Bu sebeple İslamcı hareketlerin çoğu sabık ulema tarafından üretilen ve idareciler fâsık ya da zalim dahi olsa onlara

itaati telkin eden geleneksel anlatının tamamen dışına çıktılar. Ancak bu geleneksel görüş tamamen terk edilmedi ve bazı selefi fraksiyonlar tarafından benimsenmeye devam etti. İslamcı hareketlerin ortaya çıkışı özellikle 19. yüzyılın başından itibaren hissedilmeye başlayan Müslüman dünyasındaki siyasi ve kültürel çözülmeye karşı üretilmiş bir reaksiyon mahiyeti taşıyordu. Müslüman cemaatinin güçlü olduğu dönemlerde ihtiyaç hissedilmeyen muhasebe peş peşe yaşanan askeri mağlubiyetler ve neredeyse bütün Müslüman coğrafyasını kuşatan işgal ve sömürge döneminin fiili olarak başlamasıyla beraber neredeyse kaçınılmaz bir hale geldi. Bu işgal ve sömürüye karşı İslamcılar bir taraftan yaşanan çöküşün sebeplerini sorgularken bir taraftan da içinde bulunulan durumdan çıkmanın yollarını tartışıyordu. Bu dönemin İslamcıları, ulus devlet fikrine açıkça muhalefet eden ümmetçi tonu çok güçlü bir diskura sahipti. Ancak sömürge döneminin doğrudan bir durum olmaktan çıkıp dolaylı bir etkinliğe dönüşmesi, İslamcı hareketlerin diskuruna da doğrudan bir tesir yaptı. Söylemdeki ümmetçi ton bütünüyle ortadan kaybolmasa da artık onları yöneten yerel idarecileri hedef alan bir anlamda da ulus devlet fikrini kerhen de olsa kabul etmiş muhalif bir dil ürettiler. Sömürge devletlerinin kuklası olarak gördükleri bu idarecilere karşı zaman zaman fiili bir çatışmaya da dönüşen bu sert muhalefet, İslamcı hareketlerle müstebit rejimler arasında köklü bir husumetin temellerinin atılmasına sebep oldu. Uzun süre boyunca diktatörlere karşı ağır bedeller ödeyerek onurlu bir mücadele yürüten İslamcılar, bu hususta toplumun diğer muhalif hiziplerinden yeterli desteği görmediler. Arap Baharı sürecinde de durum çok farklı olmayacaktı.

Karşı devrimler safında yer alan uluslararası ve yerel medya aygıtlarının yarattığı algının aksine Arap Baharının fitilini ilk ateşleyenler İslamcılar değildi. Hatta devrim süreçlerinin başladığı ilk günlerde İslamcı hareketler olayların gidişatına dair bazı tereddütler taşıyordu. Bu tereddüt İslamcı hareketlerin devrim fikrine ahlaki olarak muhalif olmaları gibi bir sebeple ilgili değildi. Bilakis İslamcı hareketler mevcut istibdat rejimlerinin ancak tabandan yükselen örgütlü bir devrimle alaşağı edilebileceğine kaniydiler. Onları müteredditkılan durum -daha önce yaşadıkları tecrübelerin de tesiriyle- içinde bulunulan şartların böyle bir devrimin başarılı olması için yeterlik uygunluk ve olgunlukta olmadığıyla ilgiliydi. Ancak sokak hareketlerinin bir domino etkisi göstererek hızla yayılması, ODKA'nın neredeyse tamamında en yerleşik, organize ve örgütlü muhalefeti temsil eden İslamcı hareketleri kaçınılmaz şekilde devrimin en önemli ama aynı zamanda çekingen

aktörüne dönüştürdü. İslamcılar, bir anlamda devrimleri sahiplenebilecek başka bir muhalif organizasyon bulunmaması sebebiyle kendi varlıklarını da tehlikeye atarak öne çıkmak zorunda kaldılar. Detaylara fazla girmeden, en azından Mısır örneğinde Müslüman Kardeşlerin Devrime katılmak için nasıl bir baskı altında kaldığını hatırlayabiliriz. Burada Müslüman Kardeşler seksen yılı bulan tecrübesiyle ayağına kadar gelen devrime kuşkuyla bakmış ve kendisini hazır hissetmediği bir devrim sürecine katılmasının kendisine neye mal olabileceğini önceden görmüş gibiydi. Sonuçta herkesin çekildiği bir durumda bütün faturanın kendisine kesileceğine emin gibiydi. Ancak hem kapıdaki devrim İhvan katılmadan tamamına eremeyecekti hem de İhvan bu sürecin ne başlatıcı ne de en etkili aktörüydü. Neresinden bakılırsa son derece paradoksal bir durumdu bu.

İslamcı hareketleri ön plana çıkaran, kendileri dışında başlamış devrim sürecine de onları katılmaya zorlayan diğer bir özellikleri de halkın uzun yıllardır şikâyet ettiği müstebit rejimlerin antitezini teşkil eden neredeyse tek anlamlı kutbu temsil ediyor olmalarıydı. Uzun yıllar boyunca faaliyet gösterdikleri rejimler tarafından baskılanan, şiddete maruz kalan, hapsedilen, sürgün hayatı yaşamak zorunda kalan İslamcılar bir anda iktidara gelmesi en muhtemel aktöre dönüştü. Daha önce zikrettiğimiz üzere yaşadıkları coğrafyaların Batı işgal ve sömürgesine maruz kalmasına bir tepki olarak gelişen İslamcı hareketler, 90'lı yıllara kadar çok keskin ve radikal bir diskura sahipti. Ancak hem küresel hem de yerel ölçekte gerçekleşen değişimler İslamcı hareketler üzerinde bazı etkiler yaptı. Örneğin Suriye'de askeri darbeyle başa geçen ve Nusayrilerin başat aktör olduğu sekter bir oligarşi tesis eden Hafız Esed'in tam da bu yanını Müslümanları yönetmeye engel olarak gören İhvan çevreleri, yaşadıkları bazı kanlı tecrübelerin de tesiriyle 2000'li yılların başından itibaren daha güçlü şekilde hissedilen demokrasi vurgulu bir söylem geliştirdiler. İslamcılar dahil Suriye'deki birçok muhalif grubun iştirakiyle gerçekleşen ve 2005 yılında imzalanan *Şam Deklarasyonu* bu söylemsel değişimin en önemli göstergelerinden biridir. Keza Mısır'daki İhvan hareketi de artık akideye odaklanan ve zaman zaman şiddete başvurmaktan kaçınmayan bir üsluptan uzaktı. Bu dönüşümün en gözle görülür şekilde cereyan ettiği yer ise Tunus'tu.

Uzun yıllar boyunca sürgünde yaşamak zorunda kalan Raşid el-Gannuşi liderliğindeki Nahda hareketi 90'ların başından itibaren ülkedeki sosyo-ekonomik sorunları merkeze alan muhalif bir politika takip etmeye başladı. Bu fazlasıyla mutedil söylem Nahda hareke-

tinin 2017 yılında yapılan kongresinde Gannuşi'nin söylemiyle iyice somutlaştı. Aslında burada Gannuşi'nin siyasal söylem ile davetçi söylemi arasında yaptığı ayırım dikkat çekecekti. Siyasal bir parti olarak Nahda hareketini İslamcılıktan ziyade Müslüman Demokrat kimliği ifade edecekti. İslamcı hareketleri mevcut siyasi söylem için daha makbul ve uygun hale getirmesi beklenen bu dönüşüme karşın, bu hareketlerin ne devrimi ne de onu takip eden süreci sağlıklı bir şekilde yönetebilecek deneyimleri yoktu.[1] Ortaya çıktıkları ilk andan itibaren sürekli sistem tarafından mahzurlu yapıların mümessilleri olarak baskılanan İslamcılar, siyasi deneyimlerini arttıracak gerçek bir pratikten mahrum kalmışlardı. Bu durum devrimlerin ortaya çıktığı ilk andan itibaren kendini açıkça gösterdi. Müstebit rejimlerin başındaki Zeynel Abidin Bin Ali, Muammer Kaddafi, Hüsnü Mübarek ya da Ali Abdullah Salih gibi bir dönemin simge isimleri devrilmiş olsa da istibdat rejimlerinin hayatta kalmasını sağlayacak devlet aygıtları hala aynı gruplar tarafından kontrol ediliyordu. Bu durum zaten yönetim deneyimi itibariyle yeterince acemi olan İslamcı hareketlerin kolayca tuzağa düşmesine yol açtı. Mısırlı mütefekkir Fehmi Hüveydi'nin Mısır'daki İhvan hareketinin devrim sonrası süreçte başat aktör olarak siyasi aksiyona girmeye karar vermesinden sonra sarf ettiği "İhvan tuzağa düştü" dediği nakledilir. Aslında İhvan'ın başta katılmaya çekingen davranarak sergilediği ihtiyatı sürecin bu aşamasında unutmuş ve tam da Hudeybi'nin dediği gibi "tuzağa düşmüş" gibiydi. İhvan hareketi ilk aşamada devrim sonrası yapılacak ilk seçimlerde bir cumhurbaşkanı adayı çıkarıp çıkarmama konusunda ciddi tereddütler yaşarken de bu ihtiyat refleksi ile iktidar isteği arasındaki gerilimi yaşıyordu. Hareket bu konuda ikiye bölünmüş durumdaydı ve ilk defa kendi içinde bu denli sert bir fikir ayrılığıyla yüzleşiyordu. Bu sert tartışmalar hareketin bir Cumhurbaşkanı adayı çıkarması gerektiği fikrinde ısrarcı olan, hareketin önemli isimlerinden biri konumundaki Ebu'l-Fütuh'un cemaatten ayrılarak adaylığını koymasına neden oldu. Biraz zaman geçtikten sonra hareket de adaylık konusundaki fikrini değiştirdi ve seçimlerde aday gösterme kararı aldı.

[1] İslamcı hareketler Arap Baharı ülkelerinin çoğunda siyasetle çok sınırlı ilişki kurabilmiş olsa da bu durumun istisna teşkil ettiği bazı haller de yok değildir. Örneğin Sudan'da 1989'da gerçekleşen darbeyle iktidara gelen Ömer Beşir, birçok kişi tarafından İslamcı harekete mahsup kabul edilir. Keza FİS'in askeri darbeyle bastırılan kısa ama başarılı deneyimi, İhvan'ın Mübarek'in yumuşama politikası kapsamında VEFD Partisi çatısı altında Mısır siyasetinde sınırlı da olsa bir temsil hakkına sahip olması, keza İslamcıların Yemen'de Ali Abdullah rejimiyle ilişkileri de bu istisnai tecrübelere verilebilecek örneklerdir. Ancak Baharıyla ortaya çıkan tecrübenin en önemli alameti farikası devrimsel bir durumla olan ilişkisi ve sabık tecrübelerden tamamen farklı bir atmosferde yaşanmış olmasıdır.

İlk aşamada İhvan'ın en çok öne çıkan siyasi figürü konumundaki Hayrat el-Şatır'ın adaylığı üstünde duruldu. Ancak devam etmekte olan bir davası gerekçe gösterilerek adaylığı Mısır Seçim Kurulu tarafından onaylamayınca Muhammed Mursi aday gösterildi. İronik şekilde Mursi'nin seçimlerdeki en büyük rakibi, Hüsnü Mübarek döneminin Başbakanı Ahmed Şefik'ti. Hayrat el-Şatır'ın adaylığını hukuki olarak mahzurlu bulan sözde devrim sonrası süreci yönetmekle sorumlu askeri komisyon, devrik rejimin en önemli figürlerinden birinin adaylığında sorun teşkil eden herhangi bir husus bulmamıştı. İşin daha garip tarafı, uğruna büyük fedakarlıklar yapılan, birçok devrimcinin ölümüyle sonuçlanan sürecin sonunda yapılan seçimde Muhammed Mursi ile Ahmed Şefik'in oyları arasında sadece %3'lük bir fark vardı. Mursi'nin iktidarının üzerinden henüz üç ay dahi geçmeden, sabık rejim aygıtları yanlarına BAE ve Suudi Arabistan'ın başı çektiği bölgesel bir destek alarak harekete geçti Mursi henüz iktidarının altıncı ayında, Hüsnü Mübarek'in 30 yıllık iktidarının sonunda muhatap olduğundan çok daha büyük protestolarla karşılaşıyordu. Rejimin ideolojik-medyatik aygıtları çok kısa bir süre zarfında İhvan'ı ülkeyi felakete sürükleyen İslamcı bir hizip olarak tasvir etmeyi başarmıştı. Devrimin patlak verdiği ilk nokta olan Tunus'taki hikâye Mısır'dan farklı bir rotada ilerledi. Bazıları tarafından İhvan'ın Tunus şubesi olarak kabul edilen Nahda hareketi, Tunus'taki devrim sürecinde de çok önemli bir rol oynuyordu. Ancak Mısır'da yaşanan askeri darbe, Suriye'deki savaşın her geçen gün biraz daha kanlı ve acımasız hale gelmesi gibi bazı sebepler Gannuşi liderliğindeki Nahda hareketini belki de gereğinden daha mutedil ve temkinli bir hale sokmuştu. Sürekli olarak ülkedeki geçiş sürecinin olabilecek en barışçıl şekilde atlatılması gerektiğini vurgulayan hareket, bu uğurda Zeynel Abidin Bin Ali rejiminin birçok önemli figürünün hiçbir kovuşturma ve cezaya gerek kalmadan hayatını idame ettirmesine, hatta siyasette kalmasına göz yumuyordu.

Nahda, bütün seçimlerde genellikle birinci parti olduğu hatta kendisiyle diğer partiler arasında ciddi bir fark olduğu halde hiçbir zaman tek başına iktidar olabilecek veya sürecin tek aktörü olabilecek bir oyu alamıyordu. Aslında Tunus'taki seçim sistemi Türkiye'dekinin aksine barajın olmaması veya çok düşük olması yüzünden yüzde elli oy almayınca tek başına iktidar kurulamadığı bir durum ortaya çıkarıyordu. O yüzden Nahda birinci parti olduğu halde kendisine karşı hemen laikçi-Frankofon söylemlerle örgütlenen bloklaşma yüzünden oyuyla mütenasip bir etkinliğe sahip olamıyordu. Hatta kendi dışında bir hükümet kurulamadığı halde hükümetten dahi oyla mütenasip bir

ağırlık oluşturamıyordu. Demokratik sürecin işletilmesi için kendisini mevcut aktörlerle uzlaşmak zorunda hissediyordu ve bu da Nahda'nın felsefesiyle, İslamcı iddia ve değerleriyle hiç bağdaşmayan aktörlerle ittifaklara sürüklüyordu. Mesela Tunus'taki seküler diktatörlüğün kurucusu konumundaki Burgiba'nın sadık takipçilerinden biri konumundaki Biji Kaid el-Sipsi ile ve hatta adı yolsuzluk iddialarına karışmış bazı partilerle siyasi ittifaklar yapıyordu. Nahda, bir anlamda sabık rejimle uzlaşma yollu bir sulh için büyük bir çaba gösteriyordu. Bütün bu ılımlı çabalara karşın, ülkedeki radikal sekülerlerin Nahda'ya bakışında herhangi bir değişiklik olmadı. Onlara göre Nahda hareketi Siyasal İslamcı bir hareketti ve ülkenin temelleri Burgiba tarafından atılan kurucu ideolojisi mucibince siyaset sahnesinde olması zinhar haramdı. Nahda hareketinin bu uzlaşma çabalarının halk nezdinde bulduğu karşılıkta umulanın aksine müspet değildi. 2011'in Ekim ayında yapılan devrim sonrası ilk seçimlerden 217 sandalyenin 89'unu kazanarak birinci parti çıkan Nahda hareketi, takip eden seçimlerde istikrarlı şekilde güç kaybetti. 2014 yılında yapılan seçimlere, İslamcı karşıtı bir propagandayla giren Biji Kaid el-Sipsi liderliğindeki Nida Tunus Partisi, 217 sandalyenin 86'sını alarak birinci parti oldu. Nahda bu seçimlerde 69 sandalye kazanarak ikinci oldu. Yine 2014 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Nida Tunus partisinin başkanı konumundaki Sipsi kazandı. Nahda hareketi 2018 yılında yapılan belediye seçimlerinden zaferle ayrılmış olsa da 2011 yılında yapılan ilk seçimlerin dışındaki bütün seçimlerde doğrudan ya da zımnen güç kaybeden taraf durumundaydı. Mısır'da yaşanan darbeden sonra İhvan hareketi sık sık itidalsizlik ve acelecilikle itham ediliyor, Nahda hareketinin ne kadar doğru bir siyaset izlediğinden dem vuruluyordu. Halbuki durum sanılanın aksine hiç de iyi gitmiyordu. Nahda hareketi de diğer bütün İslamcı partiler gibi yerleşik istibdat rejimlerinin ayak oyunlarıyla baş edebilecek bir siyasi kurnazlıktan uzaktı. Nahda hareketinin devrim sürecini sancısız ve barışçıl bir şekilde atlatmaya matuf çabalarına rağmen, Tunus'ta ortaya çıkan bütün olumsuzlukların sorumlusu, olağan günah keçisi olmaktan kurtulamadı. Bu durum Kays Said'in 2019 Ekim'inde Tunus'un yeni cumhurbaşkanı olmasıyla beraber daha açık ve doğrudan bir suçlama haline dönüştü.

2021 Temmuz ayında, Kays Said, sözde anayasal yetkilerine istinat ederek hükümeti ilga edip parlamentoyu askıya aldığını ilan etti. Arap Baharı sürecinin en başarılı cereyan ettiği ülke addedilen Tunus, devrimin üzerinden 10 yıl gibi bir süre geçmesine rağmen, işsizlik, yolsuzluk ve gelir adaletsizliği gibi temel sorunlara çözüm bulama-

mıştı. Daha da önemlisi sürecin herhangi bir fiili çatışma olmaksızın sonuçlanmış olması İslamcıların ülke statükosu nezdindeki intibaını değiştirmeye yetmedi.

İslamcıların Başarısızlığı mı Yenilgisi mi, Engellenmeleri mi?

Bugün on yıl sonra geldiğimiz noktada İslamcı hareketlerin ya da en azından Arap Baharı sürecini yöneten karar verici kadroların göreli bir başarısızlığı kesin gibi görünüyor. Ancak bu başarısızlık ne iddialarının boş olduğunu ne de projelerinin uygulanamaz veya temelsi olduğunu gösteriyor. Aksine bu alanda hiç kimseyle doğru dürüst bir müsabakaya girecek vakitleri veya fırsatları bile olmadı. Başarısızlık belki bir savaşta güç dengesizliği dolayısıyla sergilenen bir yenilgiyle ifade edilebilir, ancak Arap Baharına karşı darbelerle karşı koyan mihrakların zaten Arap halklarına daha iyi bir hayat sunacak hiçbir projeleri yoktu. Arap Devrimcileri belki entrikalarla baş edecek bir karşı-entrikacı akıldan uzak olmakla eleştirilebilirler. Ancak eleştirileri veya projeleri bazında eleştirilip başarısız addedilmeleri adil bir değerlendirme olmaz. Nitekim Suudi Arabistan ve BAE'nin başı çektiği karşı devrimler blokunun büyük ekonomik kaynakları devreye sokarak yürüttüğü faaliyetler ve çoğu zaman küresel güçlerin de dolaylı ya da dolaysız şekilde verdikleri destek, İslamcı hareketlerin Arap Baharı sürecinde engellenmelerinde yadsınamaz önemde büyük bir rol oynadı. Ancak birçok kişinin teslim ettiği bu hakikate rağmen İslamcı hareketlerin halklar nezdinde yaşadığı itibar ve güven kaybı, sadece harici etkenlerle açıklanamayacak bir meseledir. Bu sebeple daha içeriden bir muhasebe ve özeleştiriye duyulan ihtiyaç muhakkaktır.

İslamcı hareketlerin siyaset sahnesinde başarısız olmalarının en büyük nedeni, bu yapıların örgütlenme biçimini reel politiğe ve modern siyasetin güncel gerekliliklerine uyarlamak konusunda yaşadıkları bariz zorluklardı. Birçoğu İslami bir direniş ve davet hareketi olarak ortaya çıkmış bu hareketler, cemaat yapısından uzaklaşarak siyasi bir partiye dönüşmeye muvaffak olamadı. Çünkü bu yapılar her ne kadar siyaset sahnesinde etkin olsalar da hiyerarşik anlamda ağırlığı teşkil eden kadroları klasik dini eğitim almış ve olaylara pragmatizmden uzak ilkesel bir duruşla yaklaşan kişilerden oluşuyordu. Karar verici mekanizmaların esneklikten yoksun, refleksleri zayıf yapılara dönüşmesine neden olan bu hususiyet, hala oldukça güçlü ve zinde olan devrik rejim aygıtlarıyla mücadeleyi de güçleştiriyordu. Çünkü İslamcı kadrolar, - Mısır örneğinde olduğu gibi- muhatap oldukları

yerleşik rejim unsurlarıyla mücadele edebilmek bir yana, zaman zaman onlar tarafından manipüle edilmelerine neden olacak bir naiflik sergilediler.

İslamcı hareketlerin toplum konusundaki tasavvurlarının da oldukça problemli olduğu söylenebilir. Çünkü bu hareketler, uzun süredir yürüttükleri din merkezli muhalefetin, halk nezdinde kabul görmelerinin en önemli nedeni olduğunu düşünüyorlardı. Halbuki devrimin patlak verdiği hiçbir ODKA ülkesinde, halkın sokaklara dökülmesine neden olan temel saik, iktidarda olan rejimlerin dinle kurdukları eksik ya da sorunlu ilişki değildi. Hatta uzun süredir yönetimi elinde tutan bu liderlerin çoğu, kendini dini bir meşruiyet sahibi olarak pazarlamak ve halkı bu doğrultuda yönlendirmek konusunda mahirdi. İslamcı hareketleri dini sebeplerle destekleyen kemik bir kitle yok değildi. Fakat bu hareketlerin bir anda mevcut rejimlerin en anlamlı ve makbul karşı tezine dönüşmeleri, halkın içinde bulunduğu sosyo-ekonomik problemlere bir çözüm bulabilmeye aday görünmeleriyle ilgiliydi. Dolayısıyla odaklanmaları gereken ilk husus rejimlerin seküler ya da şer'i olması ya da yapılacak yeni anayasanın karakteri değildi. Fakat nispeten başarılı addedilen ya da başarısız olan bütün Arap Baharı ülkelerinde İslamcı hareketlerin gündemindeki tartışmalar genelde bu minvalde sürüyordu. Bu yaklaşım, zaten zayıf bir kurumsal yapısı olan bu ülkelerin, yaşanan krizi sağlıklı bir şekilde aşmasını imkânsız hale getirdi. Teknokrat kadroları çok zayıf olmasa da siyasi pratikleri oldukça eksik olan İslamcı hareketler, bir anda onlar etrafında kurulan büyük çözüm beklentilerinin altında ezilmeye başladı. Bu durum gün yüzüne çıktıkça devrimin hem yerel hem de yabancı destekçileri, farklı çözüm alternatifleri üzerinde düşünmeye başladı.

İslamcı hareketlerin önemli zaaflarından biri de yerleşik rejimlerin statükoyu devam ettirmek için maharetle kullandığı ulus merkezli söyleme yeterince güçlü bir karşılık üretememelerinden kaynaklanıyordu. Her ne kadar daha önce ifade ettiğimiz üzere, İslamcı hareketler de ulusçu düşünceye intibak etmeye çalışmış olsa da ümmetçilik vurguları ülkelerinin ulusal çıkar ve vizyonuna cevap vermeyi vaat etmiyordu. Devrimin başarılı olmasını mümkün kılmak için bazı ülkelerle kurulan ve zaman zaman bir tabiiyet ilişkisine dönüşen ittifaklar da devrim karşıtı odakların milliyetçi söylemini öne çıkaran ve başarılı kılan zaaflardı. Toplumun yerel beklentilerini hariçte organize olarak gerçekleştirme teşebbüsleri yerel halkların çok da hoşnut olabileceği bir durum değildi. Zaten bu hoşnutsuzluklar, müstebit rejimlerin güçlü propaganda araçlarının katkısıyla, kısa süre zarfında halk nezdindeki intibaın kötüleşmesini netice verdi.

Netice olarak bütün İslamcı hareketleri aynı çerçevede yapılmış bir genellemeyle değerlendirmek mümkün olmasa da başarısız olmalarına sebep olan bazı müşterek noktalar olduğunu söylemek mümkündür. İslamcıların küresel bir zorlamayı da içeren bu gerilemelerinin nereye kadar devam edeceği, bu hareketlerin kurumsal örgütlenme beceri ve kapasiteleriyle doğrudan ilgili olacaktır. Daha önce birçok kez şiddetli şekilde ezilip toplum ve siyaset sahnesinin dışına itilen İslamcılar, yeniden organize olup daha güçlü şekilde geri dönmeyi başarmışlardı. Fakat bu kez yaşadıkları kriz, sadece muhatap oldukları rejimlerin baskı ve şiddetinden kaynaklanmıyor, aynı zamanda toplum merkezli önemli bir meşruiyet sorunsalını da ihtiva ediyor. Bu sebeple İslamcılığın yeniden yerel ve küresel siyaset sahnesine güçlü bir şekilde dönebilmesi ancak muhatap aldıkları toplumların güncel sorunlarına güçlü ve anlamlı çözümler içeren tezler sunabilmeleriyle mümkün olacaktır.

Dergimizin 75-76. sayısı Gündem, Arap Baharı ve Devrimleri, Söyleşi ve Kitap İncelemesi-Tanıtım ve Değini olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Gündem bölümünde iki makale yer almaktadır. Yasin Aktay, "Beklenen Devrim, Yaşanan Gerçek Arap Baharında On Yılın Bilançosu" adlı makalesinde, 17 Aralık 2010 yılında esmeye başlamış olan bir değişim rüzgârını yer yer fırtınalara dönüşerek ve İslam dünyasının her yanını gezerek etkisini sürdürmeye devam eden Baharı ele alıyor. Gökhan Bozbaş, "Arap Baharı Sonrasında Mısır Dış Politikasında Filistin" çalışmasında Mısırın Arap Baharı sonrasında Filistin siyasetinde izlediği politikaya vurgu yapılmaktadır.

Sayımızın Arap Baharı ve Devrimleri bölümünde yedi çalışma bulunmaktadır. Berker Yaldız, "Suriye'de Arap Baharını Anlamlandırmak: "Kurumsallaşmış Sosyal Bölünme" ve Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Yükselişi" adlı çalışmasında devlet dışı silahlı aktörler üzerinden Suriye'de meydana gelen savaşın farklı aktörler tarafından adı konulmamış bir sosyal bölünmeye dair bir bakış açısı geliştirmektedir. Ayşe Nur Leblebicier, "Arap Baharının Kadınları: Mısır ve Yemen" adlı çalışmasında kadınların Arap Baharında oynadıkları rolleri ve kadınların bu oynadıkları rollerinin ötesine geçerek devrimlere olan etkisine değinmektedir. Maşallah Nar, "İki Aşırılık Arasında Sıkışan Bir Devrim: Yemen" çalışmasında Yemen'in bölgedeki farklı aktörlerinde dahil olduğu savaşın çıkmazı arasında sıkışan Yemeni inceliyor. Hamdullah Baycar ve Emrullah Atar, "İngiltere'nin Pragmatik Arap Baharı Politikası: Bahreyn Vaka Analizi" adlı ortak çalışmalarında İngiltere'nin Arap Baharı sürecinde Bahreyn özelinde izlediği pragma-

tik siyaseti anlatmaktadırlar. Hamza Yurteri ve Ömer Faruk Uğurlu, "İslamcılığın Değişen Teopolitik Söylemi: Arap Baharı Sürecinde Raşid El-Gannuşi" çalışmalarında Raşid El-Gannuşi'ye dair eleştirel bir perspektif sunmaktadırlar. Ufuk Necat Taşçı, "Batı'nın Başarısız Libya İmtihanı: Seküler Bir Askeri Diktatörü Proxy'den Surrogate'ye Evriltmek" adlı çalışmasıyla paralı silahlı grupları anlatan bir yazı kaleme almıştır. Serra Tuğba Genç, Salman Sayyid'in *ReOrient* dergisinde yayımlanan "'İslâm Devleti' Sonrası Siyasal İslâm" başlıklı makalesini dergimiz için tercüme etmiştir.

Söyleşi bölümünde Çağla Narin'in Wadah Khanfar ile yaptığı "Karşı Devrimler Devrimin Gerekçelerini Bitiremedi" başlıklı mülakatı yer almaktadır.

Kitap İncelemesi-Tanıtım ve Değini bölümünde dört çalışma bulunmaktadır. Bu bölümün ilk çalışması Adem Menekşeoğlu'nun Hosham Dawod & Faleh A. Cabbar'ın *Aşiretler ve İktidar Orta Doğu'da Etnisite ve Milliyetçilik* adlı eserinin değerlendirilmesidir. Sayımız için kaleme alınan bir diğer kitap değerlendirmesi Sinem Kaya'nın Alev Erkilet'in *Orta Doğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler* adlı kitabın incelenmesidir. Bu bölümün bir diğer değerlendirmesi ise Fatih Akyüz'ün incelediği Ahmet Gökçen'in eseri olan *Tunus Devrimi ve Nahda Hareketi: Anılar ve Belgelerle Bir İslami Hareketin Anatomisi* kitabıdır. Bu bölümün son çalışması Riem Spielhaus & Ahmad Shehata'n ortak eseri olan ve Mısır Eğitim Bakanlığının Liselerde okuttuğu *Vatan Terbiyesi* adlı ders kitabı Akif Emirhan Akyel tarafından değerlendirilmesidir.

Önümüzdeki sayıda *Sekülerleşme*yi ele alacağımız dosya konusunu, bir sonraki sayıda ise *Postmodernizm ve Modernizm* dosya konusuyla buluşmak üzere iyi okumalar diliyoruz.

Tezkire

İÇİNDEKİLER

Gündem

Yasin AKTAY
Beklenen Devrim, Yaşanan Gerçek: Arap Baharında On Yılın Bilançosu 19

Gökhan BOZBAŞ
Arap Baharı Sonrasında Mısır Dış Politikasında Filistin 39

Arap Baharı ve Devrimleri

Berker YALDIZ
Suriye'de Arap Baharını Anlamlandırmak: "Kurumsallaşmış Sosyal Bölünme" ve Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Yükselişi 49

Ayşe Nur LEBLEBİCİER
Arap Baharının Kadınları: Mısır ve Yemen.....67

Maşallah NAR
İki Aşırılık Arasında Sıkışan Bir Devrim: Yemen 89

Hamdullah BAYCAR & Emrah ATAR
İngiltere'nin Pragmatik Arap Baharı Politikası: Bahreyn Vaka Analizi.....109

Hamza YURTERİ & Ömer Faruk UĞURLU
İslamcılığın Değişen Teopolitik Söylemi:
Arap Baharı Sürecinde Raşid El-Gannuşi 123

Ufuk Necat TAŞÇI
Batı'nın Başarısız Libya İmtihanı:
Seküler Bir Askeri Diktatörü Proxy'den Surrogate'ye Evriltmek.....155

Salman SAYYID
"İslâm Devleti" Sonrası Siyasal İslâm 175

Söyleşi

Wadah KHANFAR ile Söyleşen Çağla NARİN
Karşı Devrimler Devrimin Gerekçelerini Bitiremedi 199

Kitap İncelemesi & Tanıtım ve Değini

Adem MENEKŞEOĞLU
Aşiretler ve İktidar Orta Doğu'da Etnisite ve Milliyetçilik - Hosham Dawod & Faleh A. Cabbar.....209

Sinem KAYA
Orta Doğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler - Alev Erkilet.....215

Fatih AKYÜZ
Tunus Devrimi ve Nahda Hareketi: Anılar ve Belgelerle Bir İslami Hareketin Anatomisi - Ahmet Gökçen 223

Akif Emirhan AKYEL
Vatan Terbiyesi – Riem Spielhaus & Ahmad Shehata.....227